

УДК 340 (094) +347.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.2>

ПРАВОВА РЕГУЛЯЦІЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Міхневич Л.В.,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувачка кафедри конституційного та кримінального права
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана
ORCID: 0000-0002-4774-079X
michnevisch@kneu.edu.ua

Міхневич Л.В. Правова регуляція авторського права на українських землях Російської Імперії.

У статті досліджується генеза законодавчого закріплення авторського права на українських землях, що входили до складу Російської імперії. Обґрунтовується теза про те, що правова регламентація авторського права на цих територіях формувалася під впливом як європейських правових традицій, так й імперських законодавчих норм. Виявлено, що формування ідеї авторства в Росії відбулося значно пізніше ніж в європейських країнах. Причинами цього були тривала прив'язка авторського права до цензурного законодавства та пізня комерціалізація видавничої справи. Виявлено, що російському законодавстві правове закріплення спочатку отримало право на літературну власність. Літературна власність розглядалася як власність набута. Трохи пізніше правову охорону одержало право музичної та художньої власності. Доведено тезу, що пропріетарна концепція авторського права в Росії довгий час була домінуючою. У кінці XIX ст. актуальним стало питання юридичної природи авторського права, що врешті привело до формування в російському праві ідеї про виокремлення майнових та немайнових інтересів автора. Тож еволюція авторського права в Російській імперії характеризується переходом від захисту інтересу розповсюджувача твору до захисту інтересу автора. Виявлено, що Росія у XIX ст. перебувала в певній ізоляції і не брала участі в найважливіших міжнародних угодах з охорони інтелектуальної власності, за винятком двох двосторонніх конвенцій з Францією та Бельгією про охорону авторських прав. Встановлено, що закон про авторське право 1911 р. вивів правову регуляцію авторського права в Російській імперії на європейський рівень та увів чимало прогресивних новел, які позитивно вплинули на подальший розвиток інституту авторського права.

Загальноросійське законодавство про авторське право було поширено й на підконтрольні українські землі. Але, зазначено, що Росія вводила досить жорсткі цензурні правила щодо україномовних видань аж до повної їх заборони, тому про захист авторських прав українських авторів говорити не доводиться.

Ключові слова: цензурне законодавство, авторське право, літературна власність, пропріетарна концепція, майнові та немайнові інтереси автора.

Michnevisch L. Legal regulation of copyright in the ukrainian lands of the Russian Empire.

The article explores the genesis of the legislative consolidation of copyright law in the Ukrainian lands that were a part of the Russian Empire. The thesis is substantiated that the legal regulation of copyright law in these territories was formed under the influence of both European legal traditions and imperial legislative norms. It was revealed that the formation of the idea of authorship in Russia occurred much later than in European countries. The reasons were the long-term attachment of copyright law to censorship legislation and the late commercialization of publishing. It was revealed that the right to literary property was first established in Russian legislation. The literary property was considered as acquired property. Later on, the right of musical and artistic property received legal protection. The thesis has proved that the proprietary concept of copyright law in Russia has been dominant for a long time. At the end of the 19th century, the question of the legal nature of copyright law became relevant, which ultimately formed the idea of separating property and non-property interests of the author in Russian law. Therefore, the evolution of copyright law in

the Russian Empire is characterized by a transition from the protection of the interest of the distributor of the work to the protection of the interest of the author.

It was revealed that in the 19th century Russia was in certain isolation and did not participate in the most important international agreements on the protection of intellectual property, except for two bilateral conventions with France and Belgium on the protection of copyright law. It was established that the copyright law in 1911 brought the legal regulation of copyright law in the Russian Empire to the European level and introduced many progressive novellas that positively impacted the further development of the institution of copyright law.

All-Russian legislation of copyright law was also extended to Ukrainian-controlled lands. However, it is indicated that Russia introduced rather strict censorship rules for Ukrainian-language publications to their complete ban, therefore there is no need to talk about the protection of copyrights law of Ukrainian authors.

Keywords: censorship legislation, copyright, literary property, proprietary concept, property and non-property interests of the author.

Постановка проблеми. Для України, як країни зі значним інтелектуальним потенціалом особливої ваги набуває послідовне формування власних механізмів охорони інтелектуальної власності, зокрема й авторського права, об'єктами якого виступають результати творчої діяльності людини. Так склалося історично, що норми авторського права стали найбільш інтернаціональними. Тож інтеграція законодавства незалежної України до міжнародних стандартів у цій сфері не видається чимось надзвичайним.

Оцінюючи сучасний стан вітчизняного авторського законодавства, можна зазначити, що дотепер в Україні створені належні нормативні засади охорони та захисту прав авторів, а рівень нормативних актів наблизився до рівня авторсько-правової охорони розвинених країн світу. Першим серйозним кроком на цьому шляху було прийняття Закону України «Про авторське право і суміжні права» (1993 р.). На конституційному рівні (ст. 54 Конституції України) гарантується свобода літературної, художньої, наукової творчості, захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Україна стала учасником міжнародних конвенцій у сфері авторського права. Окрім цього Цивільним кодексом України 2004 р. унормовано цей інститут відповідно до найсучасніших принципів та норм авторського права. Водночас і надалі державою здійснюються заходи, які спрямовані на створення сприятливих умов для захисту інтелектуальної власності та ефективної нормотворчості щодо підвищення якості відповідних норм. Втім, зважаючи на певні труднощі, які вже не один рік супроводжують реформування інституту інтелектуальної власності в Україні, вважаємо, що вивчення історичних етапів нормативного закріплення даного інституту дозволить виробити системний підхід до вирішення назрілих проблем, зокрема й щодо державної політики захисту інтелектуальної власності та сприятиме зростанню поваги до автора і його інтелектуальної праці. Очевидно, що Україна має власний шлях розвитку інституту авторського права, він є самобутнім хоча б тому, що поєднує правові традиції держав, до складу яких входили українські землі. Водночас прогалини законодавств цих держав стали причиною низки системних проблем у сфері авторських прав. Тож аналіз **процесу формування національного авторського законодавства, його закономірностей та суперечностей дозволить визначити напрями удосконалення правового регулювання цієї сфери.**

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед найбільш ґрунтовних досліджень з авторської проблематики варто виділити праці Б.С. Антімонова, В.С. Дроб'язко, С.Н. Ландкофа, М.О. Мельника, О.А. Підопригори, О.О. Підопригори, В.І. Серебровського, Є.А. Флейшиц, А.С. Штефан, О.О. Штефан та ін. Щодо історико-правових досліджень авторського права, то значний внесок у його вивчення внесли М.В. Гордон, Г.В. Довгань, В. Іващенко, В.І. Корецький, С.В. Надобко, О.П. Орлюк та ін.

Мета статті полягає у висвітленні генези нормативного регулювання авторського права на українських територіях у часи їх входження до складу Російської імперії.

Виклад основного матеріалу. Насамперед зазначимо, що історія розвитку правового закріплення авторського права на українських землях сягає своїм корінням у XVIII століття. На формування цього інституту мали вплив правові системи Австрійської (Австро-Угорської) та Російської імперій, влада яких діяла на українські території. Тож не дивно, що вітчизняне авторське право успадкувало концептуальні підходи законодавчої регуляції авторського права цих держав. Зважаючи на те, що австрійське та російське право формувалося під впливом німецького права історичний хід розвитку вітчизняного авторського права загалом відповідав європейській традиції. Хоча, на відміну від багатьох європей-

ських країн, відповідна законодавча база цих держав була сформована пізніше. Так, нормативне закріплення авторського права на українських землях Австрійської (Австро-Угорської) імперії припадає на кінець XVIII ст. [1, с. 55], тоді як в Російській імперії ці процеси розпочалися лише на початку XIX ст. На думку М.В. Гордона, своєрідний шлях авторського права в Росії пов'язаний з особливостями розвитку видавничої справи і специфічним становищем російських літераторів [2, с. 171]. Так, по-перше, видавнича справа у XVII–XVIII ст. фактично була монополією держави. Уряд дбав про охорону майнових прав казенних видавців, тоді як автори могли розраховувати хіба що на подарунки від царського двору. Тож не було потреби в регулюванні відносин між видавцем і автором. По-друге, панування феодално-кріпосних відносин стримувало комерціалізацію видавничої справи і професіоналізацію літературної діяльності. Отже, існувала парадоксальна ситуація, де-юре інститут авторського права в Російській імперії законодавчо не був закріплений, а де-факто – активно функціонував.

Початок нормативного закріплення відносин авторського права в Російській імперії, як і в інших європейських країнах, пов'язують з поширення цензури та цензурного законодавства. Проте, в Росії досить тривалий час цензурні приписи стримували розвиток ідеї авторства, а відтак і виокремлення авторського права в самостійний правовий інститут. Практичні питання щодо друку та поширення літературних творів вирішувалися цензурними статутами. Так, Статут про цензуру від 9 липня 1804 р. переслідував ідею зміцнення цензури, а не забезпечення економічних інтересів авторів і видавців. Хоча акт і містив окремий розділ «Про авторів, перекладачів, видавців, власників книг і типографій» він передбачав лише можливість внесення необхідних виправлень до тексту твору, і як не дивно, дозволялося не вказувати ім'я автора твору, який передавався цензору. Це привело до шахрайства книгодрукарів, які свідомо замовчували ім'я автора. Тож часті скарги літераторів та вимоги забезпечити їх права надійним захистом спонукали уряд до розробки відповідних норм.

Перші спроби захистити авторські права були здійснені Міністерством народної освіти, яке розпорядженням 1816 р. зобов'язало видавців при направленні на цензуру рукопису, пред'являти письмову згоду автора на видання його твору. А перші законодавчі норми, які й поклали початок російському законодавству про авторське право були вміщені у Статут про цензуру від 22 квітня 1828 р. [3]. Кілька його статей про авторів і видавців та додаток до Статуту під назвою «Положення про права авторів» [4] визначали: а) право авторства, під яким розумілося виняткове майнове право письменника та перекладача користуватися виданням та його продажем на свій розсуд, як набутим майном, впродовж всього життя автора; б) право на передрук книги на підставі видавничої угоди; в) право спадкоємців на користування винятковим правом видання та продажу твору 25 років після смерті автора (після спливу цього строку, твір визнавався суспільним надбанням); г) поняття контрафакції, під якою розумілося видання твору (його перекладу іншою мовою) або під іншою назвою чи з додаванням передмови, зауважень і т. п. до закінчення законного терміну користування винятковим правом, що належить автору або його спадкоємцям; д) перелік контрафакторів та способи судового переслідування за контрафактні дії; е) правила та межі цитування (допускався передрук дрібної статті або не більше третини твору, розмір якого не більше одного друкарського аркуша, або вільне відтворення у пресі статей на політичні та культурні теми з обов'язковою вказівкою джерела запозичення); є) принцип свободи перекладів творів вітчизняних і зарубіжних авторів. Втім захист авторських прав залежав від дотримання цензурних правил, порушення яких автором чи видавцем позбавляло їх всіх прав на книгу.

Через два роки 8 січня 1830 р. була Височайше затверджена думка Державної Ради «Про права авторів, перекладачів та видавців» [5]. Це фактично була нова розширена редакція Положення 1828 р. Акт закріплював пропрієтарну концепцію авторського права, де право автора розумілося як право літературної власності. Був значно розширений список суб'єктів авторського права, до якого потрапили видавці періодичних видань, словників, хрестоматій та перший видавець стародавніх рукописів та творів народної творчості (пісень, повістей, казок тощо). Об'єктом охорони стали й приватні листи. Строк дії авторського права був збільшений до 35 років, якщо за п'ять років до закінчення 25-річного терміну виходило нове видання твору. Новими були й норми про друк книг науковими товариствами, строк охорони авторського права яких становив 25 років. Було урегульоване питання щодо передачі авторського права, яка здійснювалася на підставі: а) видавничого договору (угоди між видавцем-продавцем та автором, відповідно до якої видавець брав зобов'язання надрукувати та розповсюдити книгу, а також виплатити авторську винагороду); б) договору про уступку права літературної власності (угоди, при якій автор поступався набувачу виключним правом видання та продажу твору); в) внаслідок звернення на майно правовласника. При цьому договір міг мати просту письмову форму. Нормативно закріплювалися й підстави припинення авторського права: а) закінчення законного строку

його дії; б) зречення правовласника від належних йому прав на твір; в) припинення існування вільних учених товариств. Закон 1830 р. окрему увагу приділяв відповідальності за порушення авторського права, розрізняючи контрафакцію та фальсифікацію. За контрафактні дії встановлювалася цивільна відповідальність, а за фальсифікацію – кримінальна.

Утім цей законодавчий акт не згадував про анонімні літературні твори та твори видані під псевдонімом, а також не передбачав охорону результатів творчості музикантів та художників. Дещо пізніше норми про права музичної та художньої власності з 25-річним строком охорони, були закріплені в окремих актах. Височайше затверджена думка Державної Ради «Про захист прав російських і тих хто перебуває в Росії авторів музичних творів» від 9 січня 1845 р. [6] надала авторам музичних творів виняткове право на їх друк та виконання. Положення про власність художню від 1 січня 1846 р. [7] розмежувало право власності на створений твір як на річ (автор міг продавати чи передавати твір, зазначивши в договорі, що залишає за собою право повторювати, видавати і розмножувати його) та право художньої власності як право повторювати, видавати та розмножувати твір. Відповідно до Положення автор не мав права художньої власності на твори куплені державою чи виконані на її замовлення, а також на замовлені портрети, бюсти, адже відтворювати і розмножувати їх він міг лише з дозволу замовника.

Упродовж другої половини XIX ст. авторське законодавство Російської імперії майже не змінилося. Але при перевиданні у 1857 р. Зводу законів Російської імперії розрізнені акти про авторське право на літературні, художні та музичні твори були об'єднані в Статуті про цензуру (т. XIV Зводу законів). Водночас ст. 420 про право власність Ч. 1 «Законів цивільних» (т. X Зводу законів) була доповнена приміткою 2, остаточно закріпивши належність права на літературні, художні та музичні твори до права власності, як його різновиду. Зауважимо, що це в той час, коли європейські країни поряд з юридичною конструкцією «літературна та художня власність» почали обґрунтовувати концепцію виключних (інтелектуальних) прав автора. Того ж 1857 р. було збільшено строк охорони авторського права до 50 років після смерті автора [8].

Однак, як і раніше, російське авторське право існувало в межах цензурного законодавства і зміни останнього, так чи інакше, впливали на інститут авторського права. Зокрема Тимчасові правила про цензуру 1865 р. послабили цензурний режим, а судові реформи сприяли формуванню судової практики щодо захисту прав авторів. Тоді як Тимчасові правила про друк 1882 р. відновили жорсткі вимоги цензури, зокрема щодо преси. Але варто сказати, що жодного послаблення цензурних директив не спостерігалось щодо книгодрукування українською мовою. З часу введення в дію Валувського циркуляра (1863 р.) про заборону друкування українською мовою підручників, науково-популярних та релігійних видань, а потім Емського указу (1876 р.) про заборона ввезення в Росію україномовних видань, друкованих книжок і текстів до нот українською мовою, постановок українських сценічних вистав, аж до революції 1905 р. діяла каральна цензура щодо українських творів.

Варто зауважити, що у 1860–80-х рр. Росія здобула перший досвід участі в міжнародній охороні авторського права, уклавши Конвенції про літературну та художню власність із Францією (1861 р.) та Бельгією (1862 р.). Ці двосторонні угоди встановлювали заборону вільного передруку та перекладу творів іноземних авторів. Проте як тільки минув 25-річний строк дії цих конвенцій, у Росії знову узаконили контрафакт творів зарубіжних авторів.

Новий виток активного формування правового поля у сфері авторського права в Російській імперії пов'язують з прогресивними законодавчими змінами у європейських країнах після ухвалення Бернської конвенції 1886 р. Хоча Росія не приєдналася до цієї конвенції, стало очевидним, що створене на початку XIX ст. вітчизняне авторське законодавство до кінця століття явно застаріло та потребувало оновлення. Першим кроком на цьому шляху стало виведення авторського права з-під опіки цензурного законодавства. Відтак у 1887 р. положення про права авторів були перенесені зі Статуту про цензуру до Законів Цивільних як додаток до ст. 420 Т. X Зводу законів. Разом з тим ще деякі положення авторського права зазнали змін. Завдяки напрацюванням сенатської практики була запроваджена письмова, з нотаріальним завірненням, форма видавничого договору, а щодо змісту авторського права, обґрунтовувалася ідея наявності у автора особистого інтересу.

Водночас уряд серйозно долучився до оновлення системи правового регулювання творчої діяльності. У 1898 р. розпочалася клопітка законотворча робота, яка лише 20 березня 1911 р. була оформлена у окремий закон про авторське право [9]. Це була дійсно комплексна робота і разом з новим законом про авторське право були внесені серйозні зміни до законів цивільних (щодо спадкування), до Статуту цивільного судочинства (щодо підсудності справ), до Кримінального уложення та до Статуту кри-

мінального судочинства. Загальна частина закону закріплювала перелік об'єктів авторського права, межі та терміни дії охорони, правила правонаступництва, засоби захисту порушених прав. Твори, які охоронялися законом були класифіковані за видами творчої діяльності на: 1) літературні; 2) музичні; 3) художні; 4) фотографічні. Їх перелік був досить деталізований. Зокрема захисту підлягали письмові та усні (промови, лекції, реферати, доповіді, повідомлення, проповіді) літературні твори. Тоді як офіційні акти, а також судові рішення не були предметом авторського права. Але автори промов, виголошених у законодавчих, судових та інших публічних установах, зберігали виняткове право на їх видання. Також встановлювалися правила цитування творів, публікації хрестоматій, перекладів, газетних та журнальних новин, телеграфних та телефонних повідомлень. Як літературні твори захищалися карти, глобуси, атласи, малюнки з природознавства, будівельні та інші технічні плани, малюнки, креслення, якщо вони не були художніми творами. Автор мав право випускати твір під своїм ім'ям, псевдонімом або анонімно. Закон встановлював два види співавторства: а) коли кожен співавтор створював окрему частину роботи; б) охоронялася спільна праця співавторів без виділення окремих частин.

Перелік музичних творів був доповнений «механічними нотами» (дисками, пластинками, циліндрами). Окрім того у самостійний розділ закону було виведено регулювання публічного виконання драматичних, музичних та музично-драматичних творів. Виключне право на публічне виконання музичного твору мав композитор, але якщо він залишив його за собою, зазначивши про це на кожному примірнику твору. Водночас, не вважалося порушення авторського права публічне виконання твору під час народних свят, виконання, яке не мало на меті наживи, яке призначалося для благодійництва.

Художніми творами, які підлягали захисту були твори живопису, гравірування та інших видів графічного мистецтва, скульптури та архітектури. Авторське право на художні твори належало художнику навіть якщо твір був створений на замовлення іншої особи за винятком портрету та бюсту, право на які належало особі, з якої написано портрет чи зроблено бюст. У той же час, без згоди художника допускалося копіювання твору, придбаного безпосередньо у художника у власність храмів Божих, царських палаців, музеїв, урядових та громадських установ. Порушенням авторського права на художній твір вважалося повторення, розмноження твору або його частини з оригіналу чи з копії в одному виді мистецтва. Тоді як зображення творів живопису засобами творення і, навпаки, відтворення окремих художніх творів у науковому дослідженні або для навчальних цілей, або творів, що знаходяться на вулицях, площах, громадських місцях, розміщення окремих частин художнього твору у промислових виробках чи на громадській виставці не вважалося порушенням авторського права художника.

Фотографу належало виняткове право повторення, розмноження та видання фотографічного твору світлописним, механічним, хімічним чи іншим способом. Тоді як авторське право на фотопортрети та фототвори, виконані на замовлення, належало замовнику. Обов'язковою умовою збереження за фотографом авторського права було зазначення на кожному примірнику фірми або імені, прізвища і місця проживання фотографа та року випуску фотографії.

Важливо, що закон визнавав авторське право щодо творів, які побачили світ в Росії або авторами яких є піддані Російської імперії, тобто захищалися майнові та особисті інтереси вітчизняних авторів. Тоді як твори іноземців мали правовий захист лише за умови укладення Росією з відповідною іноземною державою договору про охорону авторських прав. Важливою новелою була ідея поступки авторського права, адже закон розрізняв передачу права видання за видавничим договором та передачу самого авторського права.

Тодішній міжнародній практиці захисту авторських прав відповідав, встановлений законом, строк дії авторського права: 50 років з дня смерті автора; у випадку співавторства 50 років з дня смерті останнього співавтора; анонімні (під псевдонімом) твори – 50 років з моменту виходу у світ; збірки народної творчості – 50 років з моменту публікації; періодичні видання – 25 років з моменту публікації. Фототвори охоронялися впродовж 10 років, а у вигляді збірок – 25 років.

Загалом закон 1911 р. відповідав рівню авторського європейського законодавства та практики, зберігши кращі норми вітчизняного законодавства та увібравши міжнародні прогресивні новели. Але згодом, з утвердженням радянської влади, на превеликий жаль, ставлення до захисту інтелектуальної власності різко змінилося, а законодавство у цій сфері суттєво відкотилося у своєму розвитку як від законів імперського періоду, так і від західноєвропейських зразків.

Висновки. Отже, історико-правовий аналіз правового закріплення авторського права в Російській імперії дозволив виділити деякі його особливості. Так, російське законодавство про авторське право з'явилося значно пізніше ніж у провідних європейських країнах. Тривалий час авторське право існувало в рамках цензурного законодавства, а відтак уповільнювало формування ідеї авторства. У XIX

ст. російському законодавству притаманна пропріетарна концепція авторського права. Законодавче закріплення авторських прав поширилося спочатку на літературні твори, а згодом на музичні та художні. Право авторства пройшло еволюцію від трактування його як виняткового майнового права автора користуватися виданням та його продажем на свій розсуд, як набутим майном, впродовж всього життя автора до виокремлення ідеї майнового та немайнового інтересу автора. Тобто під нормативний захист спочатку потрапив інтерес розповсюджувача, а згодом інтерес автора. Ізольованість Росії та її неучасть в жодній з найважливіших міжнародних угод з охорони інтелектуальної власності затримували розвиток авторського права. Але вже на початку ХХ ст. був прийнятий окремий закон про авторське право, який увів чимало прогресивних новел, які позитивно вплинули на поступ російського авторського права. Всі загальні підходи до законодавчого закріплення авторського права в Росії були поширені й на підконтрольні українські землі. Втім Росія вводила досить жорсткі цензурні правила щодо україномовних видань аж до повної їх заборони, тому про захист авторських прав українських авторів вести мову не доводиться.

Список використаних джерел:

1. Міхневич Л.В. Законодавче закріплення авторського права на українських землях Австрійської (Австро-Угорської) імперії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Ужгород, 2022. Ч. 1. № 72. С. 55–60.
2. Гордон М.В. К истории возникновения авторского права. *Ученые записки Харьковского юридического института*. 1948. Вып. 3. С. 171–193.
3. Высочайше утвержденный Устав о Цензуре. *Полное Собрание Законов Российской Империи*. Санкт-Петербург. 1828. Т. 3 (1825–1881). № 1979. С. 459–478.
4. Высочайше утвержденное Положение о правах сочинителей. *Полное Собрание Законов Российской Империи*. Санкт-Петербург. 1828. Т. 3. (1825–1881). № 1980. С. 478–480.
5. Высочайше утвержденное Мнение Государственного Совета «О правах Сочинителей, Переводчиков и Издателей». *Полное Собрание Законов Российской Империи*. Санкт-Петербург. 1830. Т. 5. (1825–1881). № 3411. С. 17–21.
6. Высочайше утвержденное Мнение Государственного Совета «О ограждении русских и пребывающих в России сочинителей музыкальных произведений». *Полное Собрание Законов Российской Империи*. Санкт-Петербург. 1845. Т. 20. (1825–1881). № 18607. С. 107–109.
7. Высочайше утвержденное Положение о собственности художественной. *Полное Собрание Законов Российской Империи*. Санкт-Петербург. 1846. Т. 21. (1825–1881). № 19569. С. 1–4.
8. Высочайше утвержденное Мнение Государственного Совета объявленное Сенату Министром Юстиции «О продлении срока литературной и художественной собственности». *Полное Собрание Законов Российской Империи*. Санкт-Петербург. 1857. Т. 32. (1825–1881). № 31732. С. 310–311.
9. Закон об авторском праве. *Полное Собрание Законов Российской Империи*. Санкт-Петербург. 1913. Т. 31 (1881–1913). № 54955. С. 194–202.